

Oponentský posudek disertační práce studentky Mgr. Anny Christou

Žena v českém tradičním obrazu světa. Etnolingvistická studie

předkládané v roce 2018 v Ústavu českého jazyka a teorie komunikace FF UK

Předloženou disertační práci lze charakterizovat jako kvalitní příspěvek k diskursu o roli ženy ve společnosti, kořenech této role a proměnách v čase. Na základě podrobné analýzy bohatého a různorodého jazykového materiálu vypracovala doktorandka strukturovaný obraz ženy v tradiční české společnosti a představila stereotypy ženy, které jsou spojovány s jednotlivými fázemi jejího života (dívka/panna, manželka, matka, stará žena); v nich rezonují požadavky, které tradiční společnost na ženu kladla. Interpretace jazykových dat vedla k vyčlenění tří hlavních profilů, které se na strukturovaném obrazu ženy podílejí: věk, vzhled a společenská role; svoje závěry dokládá autorka příklady ze slovní zásoby, zejména z frazeologie, dále z lidových písní a drobných folklorních žánrů. V tom spočívá přínos posuzované práce.

Teoretickým a metodologickým východiskem vlastního výzkumu je koncept jazykového obrazu světa v pojetí lublinské etnolingvistické školy a její pražské větve. Vztah jazyka a mysli (dominantní v kognitivní lingvistice) etnolingvistika rozšiřuje o kulturní a hodnotové rysy příslušníků každého jazykového společenství, které jsou fixovány v jazyce. Disertační práce Anny Christou je součástí dlouhodobých etnolingvistických výzkumů, jejichž významnou součástí jsou rekonstrukce fragmentů obrazu světa českých mluvčích. Je velmi dobře koncipována, úvodní kapitola zařazuje problematiku do širšího vědního kontextu, vysvětluje užívané pojmy i specifickou metodologii. Dalších pět kapitol je věnováno vlastnímu výzkumu: analýze jazykového materiálu a jeho interpretaci. Text uzavírá obsáhlé, informativní shrnutí a zobecnění získaných poznatků. Zvolené téma má ze své podstaty tendenci rozrůstat se do šířky, je předmětem zkoumání několika oborů, kromě lingvistiky je to především kulturní historie, etnologie, sociologie, právo, ale také biologické vědy. Je třeba ocenit, že autorce se podařilo udržet výklad v přiměřených mezích, aniž by něco podstatného pominula. Text je přehledně vystavěn, výklad je srozumitelný, doplněn četnými příklady s odkazy na prameny, z nichž čerpala materiál, i na dnes již bohatou sekundární literaturu. Zacházení s prameny i se sekundární literaturou je zcela korektní. Drobným nedostatkem je nesprávně zapsaný bibl. údaj na s. 161 a poznámka 122 s odkazem na tento údaj: nikoli Nekula, M. (ed.) et al., ale Karlík, P., Nekula, M., Pleskalová, J. (eds.).

Práce je obsahově a myšlenkově bohatá, obraz ženy je vypracován velmi podrobně a z mnoha hledisek. Výsledky analýzy představují tradiční obraz ženy jako stereotypu – nebo spíše ideálu přenášeného po staletí z jedné generace na druhou. Ukazuje se, že společensky

žádoucí postavení ženy bylo úzké, vycházelo z převládajícího patriarchálního modelu uvažování o světě. Právě toto schéma je v interpretacích akcentováno, životní situace však vždy byly daleko pestřejší. Autorka proto věnuje pozornost různým typům narušení tohoto stereotypu a nepříznivým důsledkům tohoto narušení pro ženu; jako nejzávažnější se jeví rozpojení role manželky a matky.

Postavení ženy v patriarchální společnosti autorku očividně zajímá a opakovaně zdůrazňuje, že v souladu s ním žena byla v tradiční společnosti trvale v područí, svatbou přecházela z područí rodičů do područí manžela; interpretuje to jako násilí, kterého se společnost, resp. společenské normy na ženě dopouštěly. Nabízí se otázka, zda to není spíše náš současný pohled. V tradiční společnosti situace nejspíš nebyla tak vyhrocená, mnohé ženy (ještě v meziválečném období) své postavení jako násilí nepocitovaly, dokonce byly s tímto uspořádáním spokojeny; respekt k rodičům byl samozřejmý, v českém prostředí byl dán převažující křesťanskou orientací a život v primární rodině poskytoval dívce i pocit bezpečí, který jí za příznivých okolností později poskytoval manžel, u kterého se (jak autorka uvádí) prototypově předpokládal jistý stupeň životní zralosti i zodpovědnost vůči rodině. Život manželky a matky a péče o dům mnoho žen naplňovaly, také postavení venkovské hospodyně mělo (ve srovnání s postavením děvečky nebo jiné námezdní síly) jistou prestiž.

Jazyková data i autorčiny interpretace svědčí o tom, že obraz ženy v tradiční společnosti je spjat s domovem; zajímalo by mě, zda domov lze chápat i jako sémantický prvek vystupující do popředí, tedy zda kromě uvedených tří profilů nemůže být součástí obrazu ženy i profil lokalizace.

Práce zahrnuje řadu dílčích témat a čtenáři nabízí náměty k přemýšlení. Jádrem stereotypu ženy je dospělá žena v navzájem propojených rolích manželky a matky, ve srovnání s tím dívka/panna a stará žena jsou polohy periferní (s. 147). Kdybychom postupovali v úvahách o centru a periférii dále, viděli bychom, že zejména z hlediska profilu role/funkce je periferie relativně pestrá. Jazykový obraz světa je, jak známo, výběrový. Nabízí se otázka, co všechno v tomto případě zůstává v pozadí. Např. jazykový materiál, který byl předmětem analýzy a interpretací, reflektuje venkovský způsob života, v pozadí zůstává život žen ve městech, o šlechtických rodinách nemluvě. Vedle žen v roli manželek a matek (a dcer, které patřily do rodiny a na svoji budoucí roli byly připravovány) žily v městských domácnostech jako placené síly v různých postaveních i další ženy, zejména chůvy, služky, kuchařky, v těch bohatších i hospodyně, vychovatelky, komorné ad. A samozřejmě neprovdané starší dcery, sestry a další příbuzné, o kterých se doktorandka zmiňuje. Uvedené placené síly se vymykaly převládajícímu obrazu ženy, živily se svou prací (připusťme, že ne vždy dobrovolně), jejich okrajové postavení sice nebylo ve společenském žebříčku nijak vysoko, nebylo však spojeno se společenskou stigmatizací, jako tomu bylo u jiných žen na okraji společnosti – svobodných matek, žebraček nebo prostitutek.

Závěrem: Posuzovaný disertační spis má velmi dobrou odbornou úroveň a přináší nové poznatky. Je zřejmé, že doktorandka o tématu hodně přemýšlela a k jeho vypracování vynaložila nemalé množství intelektuální práce. Osvědčila dobrou orientaci v relevantní nejen lingvistické literatuře, schopnost jak detailní práce s jazykovým materiálem, tak i vyvozování obecnějších závěrů. Čtenář tu najde mnoho podnětných úvah o různých aspektech tématu. Výklad je vstřícný ke čtenáři, po stránce formální je text zpracován pečlivě a obsahuje všechny požadované náležitosti (abstrakt a klíčová slova v češtině i angličtině, seznam pramenů a použité literatury, seznam zkratk).

Disertační práce Mgr. Anny Christou splňuje požadavky kladené na disertační práce v oboru český jazyk a ráda ji doporučuji k obhajobě.

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji: prospěla.

V Praze 2. 12. 2018

Doc. PhDr. Iva Nebeská, CSc.